مسئوولیت متن و شکل بدوش نویسندۀ مضمون میباشد، عقیدۀ نویسنده لزوماً نظر افغان جرمن آنلاین نمی باشد

استاد شهسوار سنګروال ۲۰۱۹/۰۸/۱۵

پاچا امان الله، د دوه
ښکېلاکګرو هېوادونو په مینځ کې

برېتانیا له یوې خوا پدې پوهېده چې اوس یې به نورو ستونزو او وسوسو سربېره په سیمه کې افغانستان ته ګاونډ کې یو نوی سیاسي سیال چې له دوی سره په هر اړخیزه توګه رقابت کولی شي د نړی په سیاسي جغرافیه کې منځته راغلی دی چې هغه شوروي اتحاد او د بلشویکانو واک او ځواک وه.

له بلې خوا دوی په دې هم پوهېدل، چې ځوان پاچا امان الله خان درېځ د خپل نیکه او پلار له سیاسي درېځ نه تو پیرلري. دی دېته ژمن او هوډمن دی چې افغانستان آزاد او خپلواک کړي.

پاچا امان الله هم په هېواد کې دننه او بهر یو شمېر ستونزې لرلې نو ځکه یې متارکه غوره و ګڼله، هغه هم پدې اند چې په لومړي سرکې د هېواد خپلواکي په خپله یو ستر برى دی.

د دواړو لورو لخوا یو شمېر لیکونه ښکته او پورته شول. د ساري په توګه لارډ چېلمسفورډ چې د جون په درېمي (۳) نېټې (۱۹۱۹ ز کال) د اوربند لپاره کوم وړاندیز ونه کړي ول. پاچا امان الله یې په جواب کې وکښل (۱۹۱۹/۶/۱۱) :

افغانانو چې تل یې له خپل هېواد ،مذهب او ویاړونو نه د دښمن په وړاندې دفاع کړې او جنګېدلي دي. تل یې یرغلګروته ماته ورکړې ده.

نو بیایې د وایسرای وړاندیزونه ونه منل. لکه ښکته چې افغانانو د انګرېزانو د هوایي برېدونو په وړاندې مظاهرې وکړې دارنګه پاچا هم ګواښ وکړ، که چېرې زه افغانانو ته ووایم چې ستاسو په الوتکو برید وکړي نو افغانان به سر غړونه ونه کړي.

له دغو ځرګندونو وروسته د لندن مرکزي حکومت په ټینګار د برتانوي هند وایسرای یو پلاوی د هملتون ګرانټ **Hamelton Grant** په مشرى وټاکه چې د راولپنډۍ د سولې په خبرو کې برخه واخلي.

له افغان لوري نه هم یو پلاوې ته د کورنیو چارو وزیر د علي احمد خان په مشرى دنده و سپارل شوه چې د جولاى په میاشت کې هند ته د خبرو لپاره لاړ شي.

افغان پلاوي د جولاى په (۲۵) نېټې پرته له عبدالهادي داوي نه چې له علي احمد خان سره یې له تللو ډډه وکړه راولپنډۍ ته ورسېد، چې غړي یې دغه کسان ول:

سردار محمد یونس خان ،سردار عبدالعزیزخان، غلام محمد خان، ډاکټرعبدالغني خان هندي او «افغاني هندو نرجن داس....

پلاوي ته دېرېکړې واک داسي په ګوته شوي وه، چې په لمړي سرکې د افغانستان بشپړه خپلواکي، د ډېورنډ پورې غاړې ته د پرتو قومونو په ځانګړې ډول د مسیدو، وزیرو، اپریدي، مومند چې له افغانستان نه یې ملاتړ کړی دی د حقوقو ساتنه او د جګړې تاوان او دجګړې مسولیت چې لومړی انګرېزانو پیل کړېده دا ځکه چې د امان الله خان مکتوب ته یې په وخت ځواب ونه ویل.

له دې سر بېره تاریخ پوه غبار هم په دې اند دی چې د بهرنیو چارو وزیر محمود طرزی هم د یوې لیکنې له مخې پلاوي ته ښودنه وکړه چې هرو مرو په دغه ټکو ټینګار وکړي:

د پلاوي غړي باید درایو په یوالي سره پرېکړه وکړي، پلاوی تر هغه برېده واک لري چې ورته ورکړل شوی دی.

له هغې آخوا باید پلاز او مرکز نه هدایت وغواړي (خو کاشکې چې طرزي دې دندې ته ګومارل شوی وی).

هغه څه چې ډېر اړین دي او سر غړونه ترې ناشوني ده هغه د افغانستان بشپړه خپلواکي د یو شمېر سرحدي سیمو په ګډون. امان الله خان هم د جبهو پوځي مشرانو ته وکاږل:

چې برتانوي چارواکي سوله غواړي، که چېرې دغه سوله د افغانانو خپلواکی ته درناوی وي زموږ پت او عزت پکې خوندي وي خو ښه، او که چېرې نه وي نو جهاد ته به دوام ورکړو.

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکني د لیکنیزې بنې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په ځیر و لولئ

د سولې پلاوي د جولای په ۲۶ نېټې (۱۹۱۹ ز کال) په راولپنډۍ کې خبرې اترې پیل کړې.
انګرېزانو ته دا ډېره ګرانه وه چې د افغانستان بشپړه خپلواکي و مني دا ځکه چې دویته افغانستان د هند دروازه وه.
خود«ګرانت**grant**) د ځر کندونو له مخې افغانانو یوازې (**ibid**،۱۲۴ مخ) د دې لپاره جګړه کوله چې هېواد یې بشپړه خپلواکي ولري.[1]
افغان پلاوې په دې ټینګار کاوه چې تر هغې به بېرته هېوادته ستانه نه شي چې افغانستان په رسمیت و نه پېژندل شي.
نو ځکه دا ناشوني وه چې مونږ د افغانستان خپلواکي ونه منو.
د برتانوي هند وایسرای چېلمسفورډ هم دا منلې وه چې په منځنی اسیا کې د ولسونو ملي احساس... او د بلشویکانو شعارونه په سیمه کې یو شمیر بدلونونو ته لاره پرانیستی وه.
د بهرنیو چارو سکتر ګرانت **grant** هم د غونډې د بلې ورځې پایله افغان پلاوی له خولې د برتانوي هند د بهرنیو چارو وزیر ته وویل:
افغانان په خپلو ژمنو دومره ټینګار کوي چې د وزیرستان او نورو قبایلو سیمو په ګډون د لوی افغانستان د خاورې غوښتونکي دي.
ان تر دې چې له بلشویکانو هم غوښتنه کوي چې د پنجده او کشک سیمې هم بېرته افغانانوته ورکړي.
د برتانوي هند د آرشیف په پټو اسنادو کې هم د ګرانت له قوله د افغانانو د انګېرنو په تړاو داسې راغلي دي.
په بهرنیو اړیکوکې د افغانستان خپلواکي، د پاتې اعانې ورکړه، د نوو مرستو ژمنه، د جګړې تاوان، مومندو او اپریدیو جنګیالیو ته زیان نه رسول.
افغانستان ته د ډېورنډ د کرښې پورې غاړې د قبایلي سیمو په سرکې د وزیرستان سپارل.[2]
عبدالصمد دغوث د **Ibid** «له انده (۱۲۹ مخ» کښلې دي چې افغان پلاوي «ګرانت» ته وویل:
ټولې قبایلي سیمې افغانستان ته و سپارئ. ښایي برېتانیه په راتلونکې کې مشکلات ونه ګورې. کوم لګښت چې انګرېزان یې کوي دهغه نیم لګښت د افغانستان ته ورکړي.[3]
ګرانت له افغان پلاوي نه و غوښتل چې هندي انقلابیون له خپلې خاورې وباسې. خو افغانانو په قبایلی سیمو ټینګار وکړ دوی هم له خپلې خبرې پر شاشول.
د دواړو غاړو تر منځ خبرې اوږدې شوې چې ان د اګسټ تر شپږمې (۶) نېټې پورې دوام وکړ.
ګرانت د د پرلپسې تلګرامونو له مخې د خبرو اترو د هر پړاو په تړاو د برتانوي هند چاړواکوته نوي معلومات ورکول. ولي علي احمد د محمود طرزي د «رهنمود» خلاف له کابل سره هېڅ اړیکه ونه نیوله او په خپلې سر تمبګی او د خپل ژباړن ډاکټر عبدالغني په سلا یې ټینګار کاوه.
د علي احمدخان په تړاو ګرانت په یو شمېر تلګرامونو کې ویلی دي:
علی احمدخان د خپلو ملګرو په منځ کې یوازینی کس دی چې سولې ته ژمن ښکاري... دې له مونږ سره ښې اړیکې غواړي ما له علي احمد خان نه وپوښتل چې د پلاوي غړي غواړي چې مونږ سره تړون لاس لیک کړي؟
ده وویل کفایت کوي چې یوازې زه یې لاسلیک کړم. له دې څخه ځر ګندېږي چې نور ملګري یې نه غواړي چې موافقه لاسلیک شي.[4]
په پای کې د اګست په اتمه(۸) نېټه دواړې غاړې په سر کې علي احمد خان او ګرانت دې پایلې ته ورسېدل چې یو پنځه فقره ییزه موافقه لاس لیک کړي چې لنډیز یې داسې دی:
۱ ـــ تر لاس لیک نه وروسته د افغانستان او انګرېزانو تر منځ د سولې پاینت.
۲- افغانستان نشي کولای چې دهند له لارې خپل هېوادته وسله وه لېږدوي.
۳- کومې پیسې چې امیر حبیب الله خان ته ورکړ کېدلې او د برتانوي هند په خزانه کې خوندي دي پاچا امان الله ته به نه ورکول کېږي.
۴- که چېرې د شپږو میاشتو په موده کې افغانستان د انګرېزانو ددوستۍ جوګه شي، نو بیابه د یوبل پلاوي تر منځ خبرې پیلېږي.
۵- د افغانستان او هند تر منځ هماغه پوله د منلو وړده چې دامیر حبیب الله په مهال منل شوې وه.
د میرغلام محمد غبار په اند چې کله علی احمدخان دغه موفقه لاسلیکوله نو وه رېږدېده او دانګلیس په ګټه یې امضا کړه.[5] ولې بیا هم دموافقې خلاف برتانویانو د خیبر لوېدیز ته خاوره چې افغانانو پرې دعوه درلوده په خپل قلمرو کې ونیوله.له دې سربېره په حقوقي ډول پلاوي ته ویل شوي ول د خپل واک په چاپېریال کې د پرېکړې حق لرئ او هم بایدد رایو په اتفاق پرېکړه وشي.
ولې هر څه علي احمد خان وکړل، خو کله چې کابل ته ورسېد. لومړی امان الله دی ورټه او وروسته یې و غوښتل چې اعدام یې کړي.
ولې مور یې د ځپل وراره په ملاتړ و دربده او ان داچې خپله لور یې ورته په نکاح کړه.
دغه تړون د اګست په ۸ نېټه د اسد په ۱۸ مه لاسلیک شو پلاوي په لسو ورځو کې ورسېد او پاچا د اګست په (۱۸) پرې لاسلیک وکړ پدغه ورځ په ارګ او زرنګار کې خلکو جشن ونیو.

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له مونږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بنې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له راالیرلو مخکې په ځیر و لولئ

د خبرو دوهم پړاو:

د راولپنډۍ له موافقې نه وروسته بیا هم برتانوي څواکونو د ډیورنډ کرښې پورې غاړې په وسلوالو بریدونو(په ځانګړي ډول وزیرستان) وخپلې اوهم کله چې په وسلو راوړلو بندیز و لګېد. امان الله دېته اړ شو چې د شوروي له لارې وسلې تر لاسه کړي.

برتانوي چارواکو د روسانو د دوستۍ له وېرې افغانانو ته وړاندیز وکړ چې د دوستۍ په نوم یو پلاوي هندوستان ته ولېږي.

د اپرېل د میاشتې په (۱۲) نېټه (۱۹۲۰ زکال) د محمود طرزي په مشرۍ یو پلاوي چې غړي یې د سوداګریزو چارو وزیر علام محمد خان، پیرمحمدخان، نرنجنداس، څرخی غلام صدیق خان، عبداللهادي داوي، میرزا غلام معروف، میرزا بازمحمدخان او میرزا محمدنعیم خان ول مېسیوري ته ورسېدل.

د برتانوي پلاوي مشري دهنري دابس په غاړه وه. نوموړی د هند د بهرنیو چارو منشي وو.

نوموړي داسې انګېرله چې دوروسته پاتې افغانستان د هر پلاوي مشر به د علي احمد خان په څېر وي. نو ځکه یې د تېر په څېر خپلې دوه مخې پالیسي په دغو ټکو پیل کړه:

-افغان حکومت اوس هم د قبایلي مشرانو ملاتړ کوي.

- په افغانستان کې هندي انقلابیون برتانوي هند ته یو سترګواښ دي باید انګرېزانو ته وسپارل شي.

- له شوروي روسیې سره د افغانستان اړیکې د انګرېزانو په زیان دي.

لمړي خو د برتانوي هند چارواکو تر څو میاشتو پورې افغان پلاوي ته ډېره پاملرنه ځکه نه کوله، چې د هندوستان خلکوته دوي بابېزه و ښیې. ولې کله چې خبرې هم پیل کړې په ډېرې بې پروایۍ پرمخ وړلې.

خو افغان پلاوي په سرکې محمود طرزي د هندوستان له وګړو سره په لیدونو او کتنو داسې ښوده چې افغانستان یو خپلواک هېواد دی او دېته چمتو دی چې د هند له خلکو سره هر اړخیزه مرسته وکړي.

د ده لیدنې او کتنې دومره ګټورې پرېوتې چې د روهیلکنډ خلکو یو لیک د طرزی پلاس امان الله خان ته واستوه.

محمودطرزي پخپلو خبرو کې په رسمي بڼه خپل سیال دابس**(Dubs)** ته وویل:

-داچې برتانویان د افغان او روسیې له دوستۍ نه وېره لري غوره به وي چې د قبایلو ستونزه له افغان حکومت سره حل شي. دغه سېمې باید افغانستان ته وسپارل شي او یا حپلواکې شي.

- برتانوي هند چارواکو چې کوم بندیزونه د وسلې به راوړلو لګولي دي باید لرې شي.

- افغان حکومت هیله لري چې له ترکي مسلمانانو سره ښه سلوک غوره کړي.

- موږ دانساني خوا خوږۍ له مخې د هندوستان انقلابیون برتانوي هندته نشو سپارلی.

- که چېرې یې برته له څنډه وزیرستان افغانستان ته و سپارل شي افغان حکومت به له برېتانیې سره یو ځای د بلشویکانو پر وړاندې ودرېږي. او دبخارا، خېوې، ترکمنستان وګړو سره به هر اړ خیزه مرسته وکړي.

د دواړو لورو خبرې پرته له کومې پایلې او نتیجې پای ته ورسېدې او د جولای په ۲۴ نېټه (۱۹۲۰ ز کال) د برتانوي هند چارواکو یو لیک د امان الله خان په نوم پلاوي ته وسپاره چې پکې لیکل شوي وه.

موږ د افغانستان استقلال پدې شرط منو چې د ډېورنډ د کرښې دې غاړې ولسونو سره مرسته ونه شي.

د **(Ibid)** په اند که افغان حکومت په قبایلېي سیمو کې لاس وهنه ونه کړي، برېتانیه ژمنه کوي چې د افغان حکومت سره به د وسلو او پیسو مرسته کوي.

او د ګمرکي محصولاتو پرته به د تلګراف، د رېل کرښې او عصري افغانستان په جوړولو کې مرسته کوي، پدې شرط چې افغان حکومت به د موږ سره پدې تړاو یو سند لاس لیک کړي.« دډېرومعلوماتو لپاره ۱۵۶ مخ وګورۍ».

د خبرو دریم پړاو:

د برتانوي هند د چارواکو دغه اندېښنه د دوی په اند په ځای وه چې یو شمېر ترکي اوهندي شخصیتونو لکه په کابل کې د هند د موقتي حکومت ریس مهندراپرتاب، صدراعظم مولوي برکت الله، د بهرنیو چارو وزیر مولاناعبیدالله، د عثماني ترکیې یو شمېر پخواني چارواکي انور پاشا طلعت پاشا او جمال پاشا هم په سیمه کې فعال ول، ولې داچې بریتانیا حق درلود چې اروپا نه دهند نیمې وچې ته راشي، نو پاچا هم دا حق درلود.

پدغسې شرایطو کې دا بس په جنورۍ کې افغانستان ته رسمي سفر وکړ، چې له دې سره جوخت د افغانستان او شوروي تر منځ د دوستۍ تړون چې په ۱۹۲۱ز کال (د فبرورۍ په ۲۸ نېټه) لاسلیک شو. دا یو بل ګوزاروه چې د برېتانیا هېواد یې هک پک کړ.

له دې تړون نه دوه ورځې وروسته د افغانستان او ترکې ترمنځ تړون چې په مسکو کې په امضا ورسېد، د برتانوي هند چارواکې یې وه لړزول.

د افغانستان او شوروي تر منځ د سفیرانو په کچه دېپلوماتیکو اړیکو برېتانیا لا اندېښمنه کړې وه.

کله چې له امریکې پرته یو شمیر لوېدځ والو په سرکې فرانسې، جرمني او ایټالیې هېوادونو د افغانستان خپلواکي په رسمیت وپېژندله. دافغانستان او برېتانیې اړیکې یو څل بیا خړې پړې شوې، خو بیا هم انګرېزانو کوښښ کاوه چې د منځنۍ اسیا دپېښو په تړاو له افغانستان سره سر وخوځوي.

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په ځیر و لولئ

نو ځکه يې دا ورسره ومنله چې افغانستان کولی شي يو شمېر وسلې او تخنيکي توکي له برتانوي هندنه افغانستان ته وه لېږي.
ولي يوه خبره چې افغان چارواکو پرې ټينګار کاوه هغه د ډېورنډ د پورې غاړې د خلکو برخليک وه چې د بېلابېلو سيمو او قومي مشران لخوا حکومت ته ويل شوي ول چې د ډېورنډ کرښه له مينځه يوسي چې موږ يو شمېر مشران د ساري په توګه يادولی شو:
د ملا پوونده زوی شهزاده فضل الدين، ملاسيد اکبرخان، د محمود اخون زاده زوی عبدالخالق خان.همدا راز د يو شمېر قومونو استازي لکه: د اکا خېلو، ملک دين خېلو، کوکي خېلو، قنبرخېلو، زخه خېلو، کمرخېلو، ادم خېلو، ساپيانو، مومندو، شينوارو، ترنګزيو، اتمانزيو او د نورو ټبرونو او خېلونو استازي چې شمير يې د څلورو سونو(۴۰۰) تنو شاوخواته رسېده د بېلګې په توګه د يادولو وړدي.
برتانوي چارواکي د افغانستان د پېښو په تړاو ډېر اندېښمن ول.
ددې لپاره چې سيمې او نړۍ په تېره د هند نيمې وچې ته وښيي چې افغانستان لا تر اوسه يو خپلواک هېواد نه دی. نو په ځغرده يې په رسميت نه پېژانده.
خو کله چې د افغانستان استازي محمد ولی خان د پاچا امان الله خان او د بهرنيو چارو وزير محمود طرزي په لارښونه له روسيې، ترکيې، ايران او له يو شمېر لوېديزو هېوادونو سره ډيپلوماتيکي اړيکي يو د بل پسې ټينګولې دوی يې لا ور ختا کړي وو.
دوی په خپلو برېکړو کې دومره ورختاوو چې کله ايتاليي هېواد له افغانستان سره سوداګريز تړون لاس ليک کاوه. برېتانوي چارواکو اېتاليي هېواته وويل:
د افغانستان هېواد ددې واک او ځواک نه لري چې په خپلواکه توګه تړون لاس ليک کړي.
دوئ ته دې خبرې هم زور ورکړی و چې په کابل کې د سر هنري دابس(**Dubs**) خبرې يوولس(۱۱) مياشتې اوږدې شوې.
د همدې خبرو په لړ کې د افغانستان د سفارت فوق العاده استازی (محمد ولی خان) لندن ته ورسېد د برتانيي هېواد لومړی ونه مانه او ورته يې وويل چې تاسو د برتانوي هند له وزير سره وګورئ.
پلاوي غوښتل چې پرته له کومو خبرو لندن پرېږدي. خو (لارډ کرزن د انګليس د بهرنيو چار وزير) اړ شو چې افغاني پلاوي سره وګوري، محمدولي خان د کرزن د بې پروايي له بابته افغان چارواکوته خبر ورکړ.
محمود طرزی له ډېرې غوسې هنري دابس ته پرته له دې چې بشپړ نوم يې واخلي د يوه ليک په ترڅ کې يوازې «جناب داب» وليکه: چې پدې برتانوي پلاوي د خواشينۍ يو سخت غبرګون و بنود.
افغان چارواکي د انګلستان په سياسي لوبو پوه شوي ول، نو ځکه يې له شوروي سره د دوستۍ تړون لاس ليک کړ که څه هم د « بخارا» په سر د دواړو هېوادونو اړيکي خړې پړې شوې وې.[6]
خو د انګليس پلاوی لا په کابل کې وه له مسکو سره د فبروری (۲۸/۲/۱۹۲۱) تړون و وېرول.
ان تر دې چې د پغمان په مېلمستيا کې يې پاچا ته وويل: موږ دېته چمتو يو چې د دوستۍ تړون لاس ليک کړو. خو پدې شرط چې د روسانو له دوستۍ نه لاس په سر شئ.
امان الله خان ورته وويل:
هغه څه چې موږ يې غواړو بايد را يې کړی...کوښښ مکوی چې افغانستان ته د نولسمې (۱۹)پېړی په سترګه وګورئ.
کله چې پاچا د ډسمبر په مياشت (۱۹۲۱) کې په اصطلاح د « دوستۍ) تړون لاسليک کاوه نو وويل:
دغه د دوستۍ تړون نه دی بلکه د ښه ګاونډيتوب موافقه ليک ورته ويلی شو.

د دواړو غاړو له اوږدو خبرو وروسته چې نږدې يو کال يې دوام وکړ، په پای کې دې پايلې ته ورسېدل چې محمود طرزی او دابس ددواړو هېوادونو (افغانستان او بريتانيې) په استازيتوب يو تړون لاسليک کړ چې په څوالسو(۱۴) مادو کې ترتيب شوي وه.

---

[1]:- غبار مير غلام محمد افغانستان در مسير تاريخ ۷۷۵-۷۷۶ مخونه
[2]:- د برتانوي هند د ارشيف پټ اسناد (۱۹۱۹)ز کال
[3]:- غوث عبدالصمد سقوط افغانستان ۴۶مخ
[4]:- د برتانوی هند ارشيف پت اسناد ۸۳۲ ګڼه
[5]:- غبار مير غلام محمد افغانستان در مسير تاريخ ۷۷۵مخ
[6]:- غبار مير غلام محمد در مسيرتاريخ ۷۷۸ مخ

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړيکه ټينګه کړئ maqalat@afghan-german.de
يادونه: دليکني د ليکنيزې بني پازوالي د ليکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله ليکنه له راليرلو مخکي په ځير و لولئ